

'In het Regeerakkoord is besloten tot een "samenvattende herijking van de totale Nederlandse inbreng in de internationale samenwerking".' (p. 1) In de nota *De Herijking van het Buitenlands Beleid*, die in september 1995 door het ministerie van Buitenlandse Zaken werd uitgebracht, werd het resultaat van deze 'samenvattende herijking' gepresenteerd.

De Herijkingsnota vangt aan met een passage over het toenemend functieverlies van staten. Dit wordt door de makers van de nota niet betreurd, maar als algemeen erkend feit geconstateerd. Deze constatering is in zijn algemeenheid onjuist, en deze onjuistheid doet er toe. Er is onder anderen door Koen Koch herhaaldelijk gezegd en ook aannemelijk gemaakt dat kleinere staten (zoals Nederland) meer aan functieverlies leiden dan grotere staten, wat ook een *relatieve* verandering van de positie van Nederland ten opzichte van die grotere landen betekent. De nota negeert deze bevinding. De nota negeert veel meer. Terwijl in de nota zo nadrukkelijk op het functieverlies van staten wordt gewezen, wordt deze zo belangrijke reden voor herijking vervolgens geheel vergeten. In de analyses wordt er geen rekening mee gehouden en in het voorgenomen beleid figureren staten weer als vanouds. Er wordt zelfs een sterker accent bepleit op bilaterale, *statelijke* betrekkingen.

De manier waarop Nederland zou moeten reageren op de 'toenemende afhankelijkheid van internationale ontwikkelingen' en het daarmee gepaard gaande functieverlies van de (Nederlandse) staat is, als het aan de makers van deze nota en aan minister van Buitenlandse Zaken H.A.F.M.O van Mierlo ligt, gelegen in een visieloos en wanhopig (deze laatste zijn uiteraard mijn kwalificaties) streven naar herstel van een vermeende *status quo ante*. 'Al het Ne-

derlandse' moeten 'we' coördineren, opdat Nederland zich, als staat, zo sterk mogelijk in en aan 'het buitenland' kan voordoen.

Als het aangrijpingspunt voor het begin van deze herijking althans ten dele juist is, dat deel namelijk waarin wordt gesproken over toenemende afhankelijkheden en het functieverlies van een staat *zoals de Nederlandse*, dan is de in de nota voorgestelde reactie inadequaat, niet vanwege de politieke kleur van de reactie (wat is de kleur van deze reactie?), maar omdat het antwoord eenvoudig geen antwoord is. Want hoe luidt 'onze' reactie kort en goed? Laten 'we' deze ontwikkelingen zo veel mogelijk proberen te negeren, want 'we' hebben voor iets anders niet het lef of niet de fantasie.

Je fantasie gebruiken is nog weer iets anders dan onzin vertellen. Want dat gebeurt in de nota ook. 'Het streven naar een meer geprononceerde Europese rol op veiligheidsgebied zou wat Nederland betreft in institutioneel opzicht vorm kunnen krijgen door de WEU onder de EU te brengen' (p. 19). Als men werkelijk wil wat men daar zegt, zou men ook hebben moeten kunnen aangeven hoe gereageerd zou kunnen worden op de meest voor de hand liggende bezwaren tegen dit voorstel. Ik noem één mogelijke kwestie. Op welke manier zou Nederland wensen dat werd omgegaan met het huidige en zeer waarschijnlijk ook toekomstige feit dat beide organisaties *verschillende* leden hebben? Deze vraag werd – onder meer in Engeland – al gesteld nog voor het voorstel in de Herijkingsnota werd opgenomen. Als men een dergelijk voorstel als serieuze propositie wenst te handhaven, moet men op zo'n vraag kunnen reageren.

'Wij' moeten kennelijk streven naar een 're-nationalisatie' van het buitenlands beleid. Maar hoe

dan? Tegen de stroom in? Hoe biedt dit waarop perspectief? Wat bedoelt men eigenlijk anders dan dat in Nederland geregistreerde bedrijven door ambtenaren van BuZa of op ambassades gedetacheerde ambtenaren van andere ministeries (of andersom) beter moeten worden geholpen hun waar in den vreemde af te zetten? En dat er exportkredietfaciliteiten komen voor wie naar Midden- en Oost-Europa wil 'expanderen'. Want daaruit lijkt het gehele zogenaamde Oost-Europabeleid goeddeels te bestaan. Plus af en toe een waarnemer bij deze of gene verkiezing.

Dit is de nota van het grote uitstel, van het 'we moeten nog eens gaan denken over', van 'landen en regio's waarop een totaalvisie moet worden ontwikkeld' (maar nu niet en nooit niet), terwijl was beloofd dat de nota zelf iets zou voorstellen. 'Bilaterale activiteiten dienen te worden aangestuurd vanuit een totaalvisie op onze betrekkingen met landen en regio's in combinatie met onze inzichten ten aanzien van specifieke beleidsthema's' (p. 30). Welaan, zo wordt het allemaal veel duidelijker.

Ik ben niet helemaal eerlijk. Het beleid met betrekking tot Midden- en Oost-Europa houdt meer in. Het moet 'ontschot' worden, het moet onder 'één regie' worden gebracht (p. 18), en daarbij, verdraaid, moet worden gehandeld vanuit een 'geïntegreerde visie op de regio als geheel'. Wat is die 'geïntegreerde visie op de regio als geheel'? Als men zo een 'geïntegreerde visie' van groot belang acht, hoe lang stelt men zich dan voor met het daadwerkelijk formuleren daarvan nog te wachten?

Over 'Nederland in Europa' en de als een der belangrijkste thema's aangemerkte 'Europese integratie' komt men weinig te weten. Of men komt veel te weten, namelijk dat er door de Nederlandse regering hierover kennelijk heel weinig te melden valt. Nederland – de regering – wenst vast te houden aan het zogeheten communautaire acquis. Verder wordt opgemerkt dat door toelating van nieuwe leden (he-laas?) bestuurlijke mengvormen gestalte zullen krijgen. De oude besluitvormingssystemen zijn immers op het huidige aantal leden al niet gebouwd. 'Veelvuldiger besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid zal [...] nodig zijn' (p. 16); en de structuur- en cohesiefondsen worden ons te duur, laat de nota weten. Daarmee hebben we het wat de nota betreft

met de Europese Unie wel zo ongeveer gehad.

Het is sinds Edinburgh een onderwerp van grote zorg geworden dat Nederland een paar miljard gulden betaalt aan directe kosten voor zijn lidmaatschap van de EU, terwijl het voordien een paar miljard per jaar aan directe baten genoot. Binnen noch buiten de regeringspartijen wordt echter nagedacht over het besluitvormingsmechanisme waardoor zo een plotselinge en naar men dan vindt hoogst ongewenste *toumure* kon plaatsvinden. De Europese Unie heet – en is ook – van groot belang voor Nederland als politieke gemeenschap, maar krijgt noch van de Tweede Kamer noch van politieke partijen de daarbij passende aandacht. Elders is al opgemerkt dat de winkelsluitingswet tien keer zoveel parlementaire aandacht kreeg als het Verdrag van Maastricht, waarbij moet worden opgemerkt dat 'Maastricht' vergeleken met eerdere Europese politieke kwesties véél aandacht kreeg. Het wil kennelijk niet erg doordringen dat vele 'Europese' politieke kwesties ook *nationale* politieke kwesties zijn. Straks – nee, nu al – speelt 'Maastricht II'. Daarvoor is nog steeds weinig aandacht. De winkelsluiting zal het, wat de belangstelling en misschien ook wel de kennis van onze volksvertegenwoordigers aangaat, opnieuw ruim gaan winnen van iets als de Inter-Gouvernementele Conferentie. 'We' hebben het wel over (het probleem van) de 'democratische legitimiteit' van 'Europa', maar 'we' doen er opnieuw, ook hier in Den Haag, niets aan. Want dat gat zit niet in Brussel, dat zit hier, en hier ook verliest 'Europa' zijn democratische legitimiteit: dat valt niet de 'Europese', maar in de eerste plaats Nederlandse politici aan te wijven.

De Tweede Kamer heeft onlangs laten weten dat Nederland ook bij verdere uitbreiding van de EU 'zijn' commissaris niet mag opgeven, en daarmee lijkt des Kamers communautaire aandacht weer even uitgeput – een heel fijne en heel creatieve bijdrage aan de 'herstructurering' van Europa.

Er wordt in deze nota zeer weinig herijkt. Zij bevat evenmin een duidelijke agenda voor een herijking. Nu is het misschien waar, zoals de politicoloog Van Schendelen graag beweert, dat de beste agenda een *geheime* agenda is. Een geheime agenda heeft echter vanuit het perspectief van de burger het nadeel dat deze zich slechts leent voor een oordeel door inge-

wijden en voor behandeling in democratische fora ongeschikt is. Ik geloof evenwel niet dat we hier de aanwezigheid van een geheime agenda mogen vermoeden, of moeten vrezen. Wat u in de nota leest, is wat u krijgt; dat is helaas erg weinig en er zit niets achter, ook geen geestkracht. De Herijkingsnota is iets anders, platters. Het is vooral een bureaupolitiek document, dat de voorlopige weerslag is van een strijd om fondsen en rangordes tussen Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en Ontwikkelingssamenwerking. Grappig eigenlijk: hulp aan de Derde Wereld is 'samenwerking', en hulp aan de Tweede Wereld – Midden- en Oost-Europa – heet in de nota 'hulp', behalve waar het gaat om milieu, want daar heet het weer 'samenwerking'. Maar noch met

'hulp' noch met 'samenwerking' moeten 'we' onszelf (en onszelf zijn Nederlandse ondernemingen) te kort doen. (Het VNO heeft zijn bijdrage aan de totstandkoming van dit document op zeer herkenbare wijze geleverd.) Zó luidt de boodschap, en meer houdt die hele Herijkingsnota werkelijk niet in. En voor wie daarmee ontevreden mocht zijn, doen we er – in de nota zelf niet voorzien, maar vóór de nota uit was reeds als mogelijkheid aangekondigd – een directoraat mensenrechten op het ministerie van Buitenlandse Zaken bij. Wijers hecht er niet aan en Van Mierlo kan het ook niet schelen, maar als dat goed is voor de *public relations* van het 'nieuwe' buitenlandse beleid in eigen land, waarom niet?